

ISSN 1563-0307
Индекс 75876; 25876

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

Психология және социология сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК КазНУ

Серия психологии и социологии

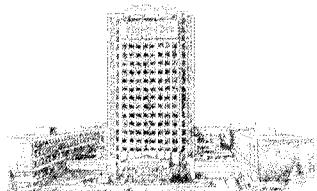
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

KazNU BULLETIN

Psychology and sociology series

№4 (55)

Алматы
«Қазақ университеті»
2015

ХАБАРШЫ

ПСИХОЛОГИЯ ЖӘНЕ СОЦИОЛОГИЯ СЕРИЯСЫ
№4 (55)

25.11.1999 ж. Қазақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат және қоғамдық көлісім министрлігінде тіркелген

Күнілік №956-Ж.

Журнал жылдан 4 рет жарыққа шығады

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ

Нұрбекова Ж.А.

(Қазақстан)

+7 701 111 5488

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Жаманбалаева Ш.Е. (ғылыми редактор)
(Қазақстан)

Аймагамбетова О.Х. (ғылыми редактордың орынбасары) (Қазақстан)

Әбдірайымова Г.С.

Әбдікерова Г.О.

Биекенов К.Ү.

Жаназарова З.Ж.

Ким А.М.

Жарықбаев К.Б.

Ахтаева Н.С.

Қылышбаева Б.Н.

Шеденова Н.Ү.

Қабакова М.П.

Қамзанова А.Т.

Қалымбетова Э.К.

Сулейманов А. (Түркия)

Гуслякова Л.Г. (Ресей)

Гаутам Н. Ядама (АҚШ)

Колева И. (Болгария)

Сафдар С. (Канада)

Ғылыми басылымдар болімінің басшысы

Гульмира Шаккозова

Телефон: +77017242911

E-mail: Gulmira.Shakkozova@kaznu.kz

Редакторлары:

Гульмира Бекбердиева,

Ерсін Жайнақов

Компьютерде беттеген:

Айша Калиева

Жазылу мен таратуды үйлестіруші

Молдір Өміртайқызы

Телефон: +7(727)377-34-11

E-mail: Moldir.Omirtaikyzy@kaznu.kz

ИБ №8899

Басуға 30.11.2015 жылы қол қойылды.

Шиши 60x84 1/8. Колемі 18,1 б.т. Офсетті қағаз. Сандақ басылыс.

Тапсырыс №3572. Таралымы 500 дана. Бағасы көлісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйінің баспаханасында басылды.

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2015

<i>Едильбаева С.Ж., Ким Л.М.</i>	
Социология образования никласса Лумана.....	120
<i>Жумакул Ж.А., Серикжанова С.С.</i>	
Состояние и развитие индустрии здорового образа жизни в городе Алматы.....	148
<i>Кенжакимова Г.А., Курманжанова К.К.</i>	
Формирование и перспективы развития инклюзивного образования в Казахстане.....	156
<i>Коваленко И.В.</i>	
Место и роль народного музыкального творчества в музыкально-эстетическом воспитании школьников.....	162
<i>Коляева М.В.</i>	
Проблемы адаптации и дезадаптации в процессе семейного воспитания и социализации личности	168
<i>Кылышбаева Б.Н., Дүйсенова С.М.</i>	
Социальные основания формирования гендерной идентичности	174
<i>Мамымтканов Д.К.</i>	
Қайырымдылық – әлеуметтік институт ретінде	180
<i>Морозова Т.А., Азнабакиев М.М., Сансызбаев Е.Б.</i>	
Паллиативная помощь как форма социальной работы в Республике Казахстан.....	188
<i>Омарова Э.Т., Әбдікерова Г.О.</i>	
Жыгары оку орындары мен жұмыс беруушілердің өзара әріптестік стратегиясы	194
<i>Отарбаева А.Б.</i>	
Проблема гендерного самоопределения учащейся молодежи.....	200
<i>Сабирова Р.Ш.</i>	
Исследование личностных особенностей подростков, предрасположенных к суицидальному поведению	206
<i>Сабирова Р.Ш.</i>	
Исследование отношения к воспитанию в контексте феномена отцовства: возрастной аспект.....	212
<i>Сарсенова Ә.Б.</i>	
Еңбек нарында ЖОО түлектерінің бәсекеге қабілеттілігі ұғымының теориялық-әдістемелік тәсілі	218
<i>Сарыбаева И.С., Амитов С.А., Султанова А.М.</i>	
Наркологиялық орталықтары маскунемдікке тәуелді адамдармен жұмыста әлеуметтік қызметкердің рөлі	226
<i>Сарыбаева И.С., Султанова А.М., Тұнгатова Ұ.А.</i>	
Маскунемдікке салынған әйелдермен әлеуметтік жұмыс жүргізу ерекшеліктері	232
<i>Абдирайымова Г.С., Кенжакимова Г.А., Серикжанова С.С., Бурханова Д.К.</i>	
Проблема формирования конкурентоспособности выпускников вузов: экспертная оценка	238
<i>Чинасилова А.М., Шеденова Н.У.</i>	
Карт адамдардың өмірлік канагаттанышықтары туралы әртурлі теориялық бағыттардағы түсініктер	244
<i>Nurbekova Zh., Zhanazarova Z., Beissenova A.</i>	
The question about Social organization of Kazakhstani business under conditions of Customs Union and Common Free Market Zone	250
3-бөлім Раздел 3	
Шетелдік әріптестердің мақалалары Статьи зарубежных коллег	
<i>Сматова К.Б., Бердибаева С.К., Гарбер А.И., Бузабакова К.Ж., Болтаев А.Д., Бердибаев С.К.</i>	
Проблема эмоционального выгорания учителя как базовая составляющая сохранения психологического здоровья педагогических работников	258
<i>Байжуманова Б.Ш., Бердибаева С.К., Гарбер А.И., Сарыбекова Ж.Т., Жумадилова А.Н., Мурсалиева А.К.</i>	
Проблема диагностики эмоционального выгорания педагогов	264
<i>Лебединский Е.Б.</i>	
Структурные компоненты творческого потенциала и их развитие в подростковом возрасте в условиях рекреации	270
<i>У. Цзинь</i>	
Психологические особенности переживания страхов у младших школьников и подростков из полных и неполных семей	278

ӘОЖ 364.4

*Сарыбаева И.С., Амитов С.А., Султанова А.М.

Әл-Фараби атындағы Қазак Үлттүк университеті,
Казакстан Республикасы, Алматы қ.,

*E-mail: indira-1982@mail.ru

НАРКОЛОГИЯЛЫҚ ОРТАЛЫҚТАҒЫ МАСКУНӘМДІККЕ ТӘУЕЛДІ АДАМДАРМЕН ЖҰМЫСТА ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРДІҢ РӨЛІ

Kіріспе

Наркологиялық профильдегі ауруға әлеуметтік қызметкер маманы әлеуметтік көмек көрсету шенберінде оның жұмысқа орналасуына; әлеуметтік-тұрмыстық мәселелерді шешуге; бұзылған отбасылық және әлеуметтік байланыстарды калпына келтіруге; клиентті терапевтік қауымдастыққа және өз-өзіне көмектесетін топқа қосуға; клиентке әлеуметтік-құқықтық мәселелер бойынша кеңес береді немесе қажетті мамандармен кеңес беру жұмыстарын үйімдастырады; қажетті құжаттарды рәсімдеуге көмектеседі; терапевтік және қайта оңалту іс-шаралары жүйесінде альтернативті бағдарламаларды жүзеге асыру мен дайындауға қатысады.

Наркологиялық орталықтағы әлеуметтік қызметкер маманының атқаратын қызметтерін кең шенберді камтиды: олар медициналыққа дейінгі бағдарламаға қатысып, психоактивті заттарға тәуелділікті анықтау үшін бастапқы профилактикалық жұмыс жүргізеді; тәуекел топқа кіретін адамдарды анықтап, олармен жұмыс жасайды; көмекті қажет ететіндерді емдеуге тартуға ықпал етіп, олардың отбасыларымен қарым-қатынас орнатады және кеңес беру және т.б. да көмектер көрсетеді. Клиент медициналық қызметкерлердің көмегін алып отырған медициналық кезеңде әлеуметтік қызметкерлер медициналық персоналмен тығыз жұмыс жасайды.

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, әлеуметтік жұмыс маманы клиентке өзінің кәсіби көмегін көрсету барысында медицина мен денсаулық сақтау саласында теориялық және тәжірибелік білімді игеруге міндетті. Ол маманданым мен жұмыс орына тәуелсіз қоғамдық және индивидуалды денсаулық мәсеселін шешуге қатысады да, «денсаулық мұғалімі» қызметін атқарады.

Негізгі бөлім

Наркологиялық көмек көрсету саласындағы әлеуметтік жұмысты үйімдастыру моделі тиімді болып табылады, сондыктан да әлеуметтік қызметкер мамандарын дайындау барысында бұл мәселе назардан тыс қалмауы қажет. Әлеуметтік қызметкердің

кез келген саладағы әлеуметтік көмегі төмендегі негізгі функциялардан бастау алады:

– диагностикалық – тұлғаны, отбасын, топтың ерекшелігін, қоршаған органдың оларға әсер етуінің деңгейі мен бағытын зерттеу, «әлеуметтік диагноз» қою;

– жобалаушылық – қоғамдағы, отбасындағы, топтағы болып отырган жағдайлар, процестердің дамуын жобалау; әлеуметтік мінезд-құлықтың белгілі-бір үлгісін дайындау;

– құқықтық қорғау – клиенттің мүддесін қорғау мен әлеуметтік көмек көрсетуге бағытталған құқықтық актілер мен заңдарды пайдалану;

– ұйымдастырушылық – халыққа әртүрлі әлеуметтік көмек көрсетудегі әлеуметтік қызметтегі дедалдық қызмет;

– ескертулік-алдын алу – әртүрлі жағымсыз құбылыстарды игеру мен ескерту механизміндерін (құқықтық, психологиялық, медициналық, педагогикалық) іске қосу;

– әлеуметтік-медициналық – ауруды емдеу, ауру жағдайында, емделгеннен кейінгі қайта бейімделу жұмыстарын өз уақытында ұйымдастыру [1].

Наркология саласындағы әлеуметтік жұмыс маманының кәсіби қызметінің кезеңдеріне:

– маскунемдіктің алдын алу (анықтау, кенес беру және т.б.);

– емдеу (маман мен медициналық қызметтер тренингтерін біріктіру, отбасылық терапияны ұйымдастыру және оған қатысу);

– қайта оналту жатады [2].

Әлеуметтік қызметкер психиатрмен, нарколог және психолог маманмен бірге ауруға емдік іс-шара тиімді болу үшін психокоррекциялық ықпал ету жұмыстарына қатысу арқылы әлеуметтік көмек көрсетеді.

Медициналық-әлеуметтік жұмыстың мақсаты физикалық, психологиялық және әлеуметтік патологиясы бар адамдардың қалыптасуы мен бейімделуінің мейлінше мүмкін деңгейіне жету болып табылады.

Наркологиялық орталықтағы медициналық-әлеуметтік жұмыстың объектісі болып психоактивті заттарды шектен тыс тұтынудан пайда болған айқын медициналық және әлеуметтік мәселелері бар әртүрлі адамдар контингенті болып отыр. Олар бір-бірін қолдап отырганинан кейін де біржакты қәсіби іс-шараны жүзеге асыру қынға соғады. Мұндай контингенттермен жұмыс медициналық қызметкерлер үшін де, әлеуметтік қызмет маманы үшін де өте ауыр және тиімділігі аз болып келеді, себебі олар қалай қараса да қындықтар шенберінде қалып қояды. Ал бұл маман-

ның кәсіби компетенциясы шенберінен шығып және жемісті жұмыс жасауга кедегісін келтіреді. Тиімді ықпал ету, тек аралас секторда ұзак уақыттық біріккен жұмысы негізінде және арнайы жұмыс түрі таңдалып, қажетті дайындықтар жүргізілген кезде ғана орын ала бастайды. Сонымен қатар, арнайы медициналық (казіргі жағдайда наркологиялық) мамандандырылған әлеуметтік қызметкер дайындалады.

Маскунемдікке салынған адамды қайта оналту бағдарламасы міндетті түрде әлеуметтік қызметкердің қатысуымен дайындалады және жүзеге асырылады.

Сонымен қатар, наркологиялық орталықтағы әлеуметтік қызметкер маманың іс-әрекетін қамтамасыз ететін заңдық база да маңызды рөлге ие. Бұл тұргыда бізде кейбір жетіспешіліктер мен аяқталмаған жүйенің бар екендігін жоққа шығара алмаймыз. Қазіргі уақытта әлеуметтік қызмет маманының іс-әрекеттерін реттейтін және бағыттайтын алғашқы нормативті-құқықтық құжаттар денсаулық сақтау саласында орын алып отыр.

Наркологиялық орталыққа әлеуметтік қызмет мамандарын енгізу – бұл жағымды тәжірибе болып отыр. Себебі, наркологиялық ауруларды қайта оналту процесі әлеуметтік қызметкердің басты міндеттердің бірі болып табылады.

Маскунемдікten зардал шегушілерді тиімді қайта оналту үшін тек денсаулық сақтау жүйесі мекемелерінің және наркологиялық орталықтардың күш салуы аз болады. Маскунемдерді қайта оналту жұмыстары медициналық құрылыммен қатар, білім беру мекемелері, жұмысбастылық, халықты әлеуметтік қорғау, құқықтық тәртіпті сақтау, заңдық көмек сияқты көмектермен бірге жүргізіледі.

Медициналық қызметкерлер мен әлеуметтік қызметкерлер алға койған мақсатқа жету барысында бірнеше біріккен бағыттары бар:

– қайта оналту процесіне белсенді түрде енуі үшін аурудың бойына ішімдікті тұтынудан мұлдем бас тартуға тапсырма беру немесе тұрақты мотивацияны қалыптастыру;

– ішімдікке әуестенуін жоюға бағытталған емдік-психологиялық-терапевтік іс-шаралар кешенін жүзеге асыру;

– ауру процесі кезіндегі ушыққан немесе дамыған интеллектуалды, аффективті, мінезд-құлықтың бұзылуарды қалыптау келтіру;

– ауруды салауатты өмір салтына дағылануға үйрете отырып, оның денсаулығын нығайту;

– жағымды тұлғалық дамуды қамтамасыз ету үшін аурудың тұлғалық құрылымын коррекциялау;

– аурудың әлеуметтік қалыптасу деңгейін жоғарылату, отбасылық және орталық байланыстарын қайта қалпына келтіру немесе құру;

– клиенттің бойында жұмысбастылық дағдыларын қалыптастыру негізінде өзін-өзі материалдық қамтамасыз етуіне ықпал ету [3].

Қазіргі әлеуметтік жұмыс мамандарының наркология саласындағы бастапқы міндеттерінің бірі емдеу процесінің басында белсенді ықпал ету болып табылады. Сондыктан да, әлеуметтік жұмыс контекстінде медициналық және медициналықтан кейінгі кезеңді қосып, маскүнемдікпен медициналық-әлеуметтік жұмыс деп атайды. Сол үшін де дәрігерлер мен әлеуметтік қызметкерлер біріккен команда ретінде қызмет атқаруы тиіс. Осы кезеңде медициналық қызметкер мен әлеуметтік қызметкер арасында психологиялық шеттету мәселесі туындаиды. Яғни, әлеуметтік қызметкерлерден қосымша білім беру бағдарламалары арқылы кәсіби білім, ал медициналық қызметкерлерден өз пациенттерінің әлеуметтік-психологиялық жағдайын сезіну арқылы жұмыс жасау талап етіледі.

Мәселені шешудегі әлеуметтік жұмыстың тиімділігі болып аурудың әлеуметтік мәртебесін коррекциялау барысындағы іс-эрекеттер емдік процеспен үнемі байланыста болуы тиіс. Осы жерден наркологтар мен әлеуметтік қызметкерлердің ұстанымдарының ұқсастығы келіп шығады. Әлеуметтік қызмет мамандарының негізгі мақсатының бірі ол маскүнемдікке шалдыққан адамға өз ауруының ерекшелігін түсіндіру, ол адамға бұл ауруына қарамастан толыққанды омір сұруге болатындығын түсіндіруі қажет.

Арнайы наркологиялық орталықтар наркологиялық ауруларды анықтап, оларға ортақ емдеу жолдарын белгілеп, қажет болған жағдайда оларға терапевтік коррекция тағайындауға міндетті.

Маскүнемдермен қайта оңалту жұмыстары әлеуметтік қызметкерлер мен дәрігерлердің бірігіп, белгілі бір принциптер жиынтығын орындаған жағдайда ғана тиімді болып табылады. Осы принциптерді ұстанғанда ғана емдік-қайта оңалту жұмыстарын жүргізуге болады, сонымен бірге, клиентті нақты мақсатты бағдарламаға енгізе отырып, оның бағдарламаға белсенді түрде қатысуын қамтамасыз ету де міндетті болып отыр.

Жоғарыда аталғандарды ескере отырып, әлеуметтік қызметкер медициналық-әлеуметтік кезеңде маскүнемдермен әлеуметтік жұмыс келесілермен сипатталады:

– медициналық персоналмен тығыз байланыса отырып, үйымдастыруышылық және терапевтік мәселені шешу;

– клиенттердің қайта оңалуы мен қайта бейімделуіне ықпал ететін арнайы психологиялық тренингтеріне қатысу және үйымдастыру;

– отбасылық психотерапияны үйымдастыру және оған қатысу;

– клиенттерді әртүрлі қайта бейімдеу мен қайта оңалту бағдарламаларына қатыстыру мен үйымдастыру [4].

Ең алдымен әлеуметтік мемлекет жекелеген топтарға, үйымдарға емес, қоғам мен адамдарға тұтастай қызмет етеді. Өйткені мемлекеттің асыл қазынасы – адам өмірі, олардың құқықтары мен бостандығы. Сондыктан да, мемлекет барлық адамдарға мүмкіндігінше бірдей мөлшерде игіліктер көрсетеді, қоғамдағы ауыртпалықшылығы да тендей бөлу әлеуметтік теңсіздікті жөнілдектуге талпынуы керек.

Баянды дамытудың аса маңызды қурамдас бөлігі – күшті әлеуметтік саясатты жүргізуі қажет және олар мыналарды қөздеуі керек:

– халықтың экономикалық және әлеуметтік жағынан қауқарсыз жіктерге мемлекеттік тиімді әлеуметтік қолдауды қамтамасыз ету;

– енбекке жарамды халықтың неғұрлым жоғары жұмыс деңгейін қамтамасыз ететін табыс табуына мүмкіндік беретін экономикалық жағдайды қамтамасыздандыру;

– медициналық қызмет көрсету мен жалпы білім алудың қолжетімділігін және халықтың берілетін игіліктер мен көрсетілетін қызметтің түрлерін таңдап алуынын мүмкіндіктерін, олардың сапасын қамтамасыз ету.

Бұл мақсаттардың бәрі де маңызды, ейткені олар қоғамдық татулықтың айқындаушы факторы болып табылатын орта талтың ауқымды жігін қалыптастыруға қолайлы жағдай жасауға жәрдемдеседі. Жаһандық тәжірбие көрсетіп отырғандай, қоғамдық татулықтың негізі – үкіметтің көпшілік азаматтардың мүддесін білдіріп, соны корғауы болып табылады. Жалпы алғанда, қай жағынан алсақ та, әлеуметтік қызметкердің негізгі міндеті қоғамда қорғалмаған, әлсіз топтарға әлеуметтік көмек көрсету, үйымдастыру және оның жүзеге асырылуын бақылау болып отыр.

Қазіргі кезде әлеуметтік жұмыс қоғамның және мемлекеттің ажырамас бөлігі, бұл әлеуметтік қызметкерлер саясатқа, экономикалық қоғамның әлеуметтік құрылымына және қоғамдық қарым-қатынастарға қосылады, халықтың

әлеуметтік қорғау саласында этикалық нормативтік қызметкерлерін формациялау үшін қажеттіліктерді қалыптастырады. Соған сәйкес мемлекет және қоғам үшін барлығы әлеуметтік институттарға, әлеуметтік қорғау институттары және әлеуметтік жұмысқа қатысты барлық міндеттерді орындайды – социумды сактау және стабилизациялау міндеттері, болашақты жан-жақты дамыту үшін қоғамдық қарым-қатынастарды колдау және гармонизациялау және шарттарды қамтамасыз етуге, яғни жағдайға байланысты мемлекеттегі қауіпсіздікті және тұрактылықты қамтамасыз ету факторларының бірі болып табылады.

Корытынды

Корыта келе, маскүнемдермен әлеуметтік жұмыста әлеуметтік қызметкер маманы медициналық маманмен біріге қызмет атқарады, яғни әлеуметтік қызметкер маманның да қызметі маңызды болып табылады. Жоғарыда атап откеніміздей, маскүнемдермен әлеуметтік жұмыстың тиімді болуы үшін біржакты емдеу шарасы жеткіліксіз. Сондыктан да, жоғарыда атап өткінген әлеуметтік, психологиялық, педагогикалық, медициналық және тағы да басқа көмектер кезең-кезеңмен жүргізуі тиіс. Сол кезде ғана маскүнемдермен әлеуметтік жұмыстың жағымды, он нәтижесіне қол жеткізе аламыз.

Әдебиеттер

- 1 Мокроносов А.Ф. Функции и роль специалиста социальной работы // Социальная работа. – М., 2008. № 8. – С. 30.
- 2 Борисов Н.И. Технологии социальной работы с лицами, злоупотребляющими алкоголем. – М., 2005.
- 3 Москаленко В.Д. Программа социальной работы с семьями больных алкоголизмом. – М.: ЦОЦ, 2000.
- 4 Валентик Ю.В., Зыков О.В., Мартыненко А.В., Цетлин М.Г. Теория и практика медико-социальной работы в наркологии. – М.: Центр программно-технич. управл. федер. системы информ. обеспеч. молодежи, 2005. – С. 202.
- 5 Шупейкин В. Здоровье нации неотделим от здоровья экономики // «Вечерний Алматы». – 2009. – №3

References

- 1 Makronosov A.F. Функции и роль специалиста социальной работы // Socialwork, – M. 2008. № 8.
- 2 Borisov N.I. Технологии социальной работы с лицами, злоупотребляющими алкоголем. – M., 2005.
- 3 Mosalenko V.D. Программа социальной работы с семьями больных алкоголизмом. – M.: ЦОЦ, 2000.
- 4 Valentik U.B., Zykov O.B., Martynenko A.B., Cetlin M.G. Теория и практика медико-социальной работы в наркологии. – M.: Центр программно-технич. управл. Федер. системы информ. обеспеч. молодежи, 2005. - С.202
- 5 Shupeikin, B. Здоровье нации неотделим от здоровья экономики // «Вечерний Алматы». – 2009. - №3